

de 1867. (=iv, 11d, versió definitiva, canviada). Un *doll* de sang, *dolls plens de sang*, és una vistent exageració, però manera natural de ponderar (com un cubell o perol plens de sang que s'enduen quan han fet les matances del porc o d'un moltó); i el trasllat de sentit es produeix en la forma més natural en el modisme a *dolls*: l'aigua, la sang, el vi, flueixen a *dolls*, en quantitat com de grans gerres plenes. En efecte el mode adverbial es repeteix molt: «Guadiana, Duero y Tajo, / que l'or y plata escolen, / vessants de les planícies d'Ibèria a grossos dolls» (Atl., 1878, II, 17a, «cent joguinosos dolls», 1867), «desesperant ferotges de beure la sanch seva / ... / de llur cor lleig esclata la verinada a doll» (Atl. vi, 7b).

El tenir-la documentada a partir del S. xv, no vol dir que la comparació no estigués estereotipada ja des d'abans. Sembla que ja un segle abans. Perquè no sols tenim ja *doll* 'gran raig de líquid' en JoMartorell, com un substantiu que apareix deslligat de comparacions, sinó que un segle abans, apareix aplicada a un gros corrent d'aigua, o sigui un braç de mar: «la galea volem que se'n vaja pel mig del doll: que no s'acost en la Barbaria ne en la Sardenya; e la u dels llenys armats vaja per la Barbaria e l'altre per la Sardenya», Muntaner (§ 129, Casac. iv, 35). Es tracta d'una navegació de Sicília cap a Catalunya, o sigui del gran braç de mar o ample canal entre Sardenya i les platges tunisenques: la galera, amb la seva preciosa càrrega, navegarà per alta mar, lluny de bases costeres potser enemigues, i les ràpides goletes armades, més prop de les costes, cuitarien a avisar-la si es veien naus enemigues. Al capdavant, doncs, també es tracta d'un amplíssim corrent d'aigua, per on el Mediterrani central s'aboca cap al Mare Nostrum.

Traçada en forma convincent la història del mot, no ens ha de quedar escrípol, més que més disposant de bones proves de la persistència de *DOLIUM* en els llenguatges romànics afins. Particularment occitans. *Douil* en parlars francesos i occitans, resta *doulb* en bearnès i gascó (Palay), a la Gironda *dulb* «doul, vaisseau vinaire» en els docs. bordelesos dels Ss. xv-xvi (Delpit, *Index des Docs. des Arch. de la Gironde*, s. v.), i avui *diül* («*adiüll*») «petite cuve faite ordinairement d'une moitié de barrique» (Moureau, *Patois de La Teste*),¹ i el diminutiu (en -ATTU, tan viu en gascó) *douillat* «cuvette destinée à porter la vendange de la vigne au pressoir» a les Landes (Métivier, *Agricult. des Landes*, p. 722).

Això segueix més a l'Est, cap a certs parlars llenguadocians, en part aplicat a la toponímia, a bases fondes, o corrents entre estanys, la qual cosa ens torna a acostar al sentit divulgat del cat. *doll*: *Lo Douilh* en doc. de 1360, *Douulh* 1539, com a nom d'un estany i una illeta (avui *Le Doul* en la nomenclatura afrancesada) en la zona palustre i lacustre de Lleucata-Narbona (terme de Peiriac de Mer, Sabarthès, *Dict. Topogr. de l'Aude*). Més a l'E. el tipus *douil*, *dogl*, s'estén amb el sentit de «cruche, pot» o «vaso per lo strutto» pels parlars francoprovençals i piemontesos, ALF mapes 1526 i 1065, AFS mapa 970,

i arriba pel vessant Sud dels Alps italo-suïssos fins cap a Val Anzasca (Gysling, *VRom.*, 140, mapa 7). No del tot estrany tampoc a Castella: Santand. *duju* 'rusc d'abelles' (GaLomas, p. 148; *Litbl.* XLVII, 291).

La nota etimològica de Montoliu sobre *doll* i *dojo* (BDC III, 64-5) està desorientada, amb connexions francament impossibles, per clares raons fonètiques, entre aquests dos mots i amb el ll. *duciflūs*; després pensa en *duciculus*, i fins això li ho rebutjaren, amb raó de sobres, Jud (*Rom.* XLV, 1920, 570; *Litbl.*, 1918, 249) i Moll (*AORBB* II, 23; *AlcM*) ja indicant que podia tractar-se de *DOLIUM*; Jud relacionava alhora el derivat cat. *adollar* amb oc. ant. *adolhar* «remplir jusqu'à la bonde», fr. ant. *aoillier* id., suggerint que un oc. ant. *dolb* en el sentit de «bonde» (o sigui «trou par lequel on remplit un tonneau, et morceau de bois qui le bouche») podia tenir com a sentit propi «tonneau» (que també li reconeix el PDPF); no hi ha més dificultat que el detall fonètic de la pèrdua de -d- en la forma francesa citada, però Jud no creu en l'etimologia *oeil* OCULUM (AD-OCUL-ARE) que per això li suposà Ant. Thomas; en efecte aquesta explicació és ben poc convincent en semàntica —'omplir fins a l'ull'— i jo diria que en canvi explica que, actuant això com a etimologia popular, *adoillier* va canviar-se en *aoillier*. Cf. *DOGA* 'part de la bóta' <'bóta'.

La segona proposta de Montoliu feia pensar una mica més. *DUCICULUS* 'canonet', 'tubet d'exida d'un líquid', com a aixeta d'una pica, com a aixetó d'un barril o tona, REW, 2786; FEW III, 171-2. Aquest és un mot de sentit semblant al de *doll* 'gerra', «tonneau». Perdent-se la c' entre vocals en català, es podia pensar en un enllaç fonètic, i el descendent de *DUCICULUM* ha existit realment en català i en llengua d'oc. Tractarem, doncs, ací d'aquest en apèndix. No solament *douzi(lb)* és ben conegut en llengua d'oc (*TdF*, «fausset», mapa 1564 de l'ALF); sinó que en català tenim *duill* molt ben documentat des d'Eiximenis: «un jorn scientment lexà lo *duyll* del vexell del vy ubert devant ell, per tal que per lo ve<s> del vy la ferís», «diu que lo parlar axí buyda e fa evaporar lo cor, axí com axeta o *duyl* de vexell, fins que res no y roman dins», *Terç* (caps. 95 i 392). És una forma que encara se sent en alguns parlars nostres pirinencs, i d'alguna altra banda. A Clarà de Conflent, en terra bastant seca, m'explicaven que a la Font dita (per això) d'en Beu-i-tapa, hi posaven un *duil* «perquè no s'escapés l'aigua» (1960); encara que avui allò hagi quedat abandonat, i ja no hi ha canó, a Sarroca de Bellera, en un roquissar molt sec he vist la Font del *Duil*, on devien haver fet el mateix (1957).

A Occitània, localitzem: Erau (Pezenàs) *dousil* m. «petite cheville de bois servant à boucher un trou percé sur la face d'un tonneau» (Mâzuc), llgd. or. *douzil* «fausset ---» (Sauvages), Carc *dousil* «trou fait à un tonneau en guise de robinet» (Lescale), Dordonha (St. Pierre-de-Chignac) *douzil*, -ir «petite cheville en bois qu'on enlève d'un tonneau pour tirer le vin, et qu'on remet ensuite» (Guillaumie, *Co. au Gloss. Périg.*, p. 122). En aquests parlars occitans